

Tatijana Petrić

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Hrvatske Bratske Zajednice 4
Zagreb

ZBIRKA RUKOPISA ZNANSTVENE KNJIŽNICE ZADAR: RUKOPISNA BAŠTINA ILI ARHIVSKI FOND?

UDK 091:027.7(497.581.1Zadar)

UDK 027.7(497.581.1Zadar)(091)

UDK 091: 027.7(497.581.1Zadar)]:025.321

Pregledni rad

Znanstvena knjižnica Zadar u svojem djelovanju opstaje kroz različite političke sustave, austrougarsku i talijansku upravu, razdoblje socijalizma i današnju demokratsku vladavinu, kao i stradavanja kroz dva rata, Drugi svjetski rat i Domovinski rat. Kroz političke promjene koje se događaju u gradu Zadru prikazano je osnivanje Znanstvene knjižnice Zadar i utemeljenje zbirke rukopisa. Analiziran je prvi Pravilnik knjižnice prema kojem je organiziran stručni i administrativni rad Knjižnice.

U kontekstu povijesnih i političkih previranja autorica postavlja pitanje standarda i pravila prema kojima se zbirka utemeljila i bibliografski organizirala. Pravila i standardi na razini tadašnje Europe postoje, no pitanje je koja pravila i koju tradiciju slijedi Znanstvena knjižnica Zadar za bibliografsku organizaciju zbirke rukopisa. Analizom Pravilnika knjižnice, austrijskih instrukcija i talijanske kataložne tradicije autorica upućuje na jedinstvo i širi europski kontekst u primjeni pravila za obradu rukopisne građe. U tom širem kontekstu nalazi se zadarska tradicija i metoda opisa zbirke rukopisne građe, koja ukazuje na povezanost knjižničarskih i arhivskih pravila, a koju autorica prikazuje u ovom radu.

Ključne riječi: *zbirka rukopisa, Znanstvena knjižnica Zadar, Instruction fuer die k.k. Universitäts-und Studienbibliotheken, Regolamento per la Biblioteca Comunale Paravia, arhivska građa*

Uvod

Za vrijeme druge austrijske vlasti (1813.-1918.) Zadar zadržava status glavnog grada Kraljevine Dalmacije, sjedište je Dalmatinskog sabora (osnovan 1861.g) i crkvene metropolije za čitavu Dalmaciju. Opće ciljeve austrijska politika postiže preko školstva, stoga Naredbom od 16. srpnja 1816. nameće talijanski jezik kao nastavni u dalmatinskim srednjim školama. Također donosi odredbu prema kojoj se najbolji njemački udžbenici prevode na talijanski, kao i naredbu o službenom talijanskom jeziku u dalmatinskoj upravi.¹ U tom ozračju 11. kolovoza 1854. dekretom N 14156/1927 Namjesništvo za Dalmaciju odobrilo je otvaranje *Comunale Biblioteca Paravia*, čiji je osnivač, upravitelj i financijer Općina Zadar. Znanstvena knjižnica Zadar² započela je s radom 1857. godine, jer joj je nedostajao pravilnik, koji su Općina i Namjesništvo odobrili 1856. godine pod nazivom *Regolamento per la Biblioteca Comunale Paravia in Zara*.³ Prema navedenom pravilniku Knjižnica je javna ustanova⁴ znanstvenog tipa u kojoj se knjige daju na korištenje u čitaonicu. U vrijeme otvaranja Knjižnica je imala oko 18.000 svezaka.⁵

Znanstvena knjižnica Zadar u svojem fondu posjeduje zbirku rukopisa od 1.140 jedinica. U ovom radu dat će se pregled nastanka zbirke rukopisa, analiza stručne

¹ Grabovac, J. *Zadar u vrijeme druge austrijske vlasti*. U: *Zadar : geografija, ekonomija, saobraćaj, povijest, kultura : zbornik*. Ravlić, J. (ur.). Zagreb : Matica hrvatska, 1964, str. 207-248; Maštrović, Lj. *Povijesni pregled školstva u Zadru*. U: *Zadar : geografija, ekonomija, saobraćaj, povijest, kultura : zbornik*. Ravlić, J. (ur.). Zagreb : Matica hrvatska, 1964, str. 487-526.

² Znanstvena knjižnica Zadar utemeljena je donacijom knjiga Zadranina Piera Alessandra Paravie po kojem se Knjižnica u to doba nazivala *Biblioteca Comunale Paravia*. U OPAC-u Znanstvene knjižnice upisivanjem prezimena i imena „P. A. Paravia“ u opciju *autor*, pojavljuje se odaziv od 227 jedinica građe iz 16., 17., 18. i 19. stoljeća, za koje je vidljivo da potječu iz donacije Paravia, jer je u njihovim bibliografskim zapisima taj podatak naveden.

³ U vrijeme osnivanja prostor i financiranje knjižnice osiguravala je ondašnja Općina Zadar, kao i danas Grad Zadar.

⁴ Prije osnivanja *Biblioteke Comunale Paravia* Zadar ima javnu knjižnicu pod imenom Gimnazijska knjižnica koja je osnovana 1829. godine, pod utjecajem reformi koje su se provodile u Dalmaciji od uspostave austrijske vlasti. Ustroj gimnazijskih knjižnica bio je uređen dekretom od 21. travnja 1825., u onim gradovima koji nemaju sveučilišnih ili licealnih knjižnica. To se upravo dogodilo u Zadru, pa je Gimnazijska knjižnica, 1840. dobila pravo na obvezni primjerak, a 1859. proglašena je „pokrajinskom knjižnicom“. Galić, P. *Povijest zadarskih knjižnica*. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1969. Str. 35-38.: biblioteka, 1993, str. 89-105.

Kuić, I. *Reforma školstva u vrijeme Druge austrijske uprave u Dalmaciji i knjižnice pučkih škola*. *Libellarium* (Zadar). 1,2(2008), str. 243-262.

⁵ Za usporedbu sa ostalim knjižnicama tog vremena u Hrvatskoj vrijedi napomenuti da je 1836. Ljudevit Gaj dao ključni poticaj razvoju hrvatskog javnog knjižničarstva. U to vrijeme u Zagrebu je djelovala javna Knjižnica Kr. akademije znanosti koja se u vrijeme otvaranja zadarske Znanstvene knjižnice pripojila zagrebačkoj Pravoslonoj akademiji (1850.), a to su prethodnice današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. U vrijeme kada je Gaj pokrenuo općenarodnu akciju (1836.) Knjižnica Kr. akademije imala je oko 15.000 svezaka knjiga. Godine 1867. započela je s radom i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (tada JAZU) koja je odmah po utemeljenju osnovala vlastitu knjižnicu otkupom knjižnice Ivana Kukuljevića Sakcinskog s 12.000 svezaka. (Sečić, D. Nabava knjiga i izgradnja fondova javnih knjižnica u Zagrebu u 19. stoljeću. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 54, 3(2011), str. 1-20.

obrade bibliografskih zapisa rukopisa i značenje zbirke u fondu Knjižnice. U hrvatskoj knjižničarskoj praksi širi naziv *rukopis* prevladavao je u upotrebi za sve ono što se u europskom knjižničarskom okruženju dijelilo na tri skupine: rukopisi-kodeksi, ostavštine (rukopisne ostavštine) i autografi (pisma), tako je i u promatranoj zbirci rukopisa Znanstvene knjižnice.

Utemeljenje zbirke rukopisa

Zbirka rukopisa utemeljena je zajedno s knjižnicom jer je donator Paravia darovao knjižnici i rukopisnu građu.⁶ U zbirci rukopisa Znanstvene knjižnice Zadar ponajviše se čuva pisana baština pojedinih osoba koja je uglavnom darovana Knjižnici. Zašto se pisana baština pojedinih osoba nalazi u javnim knjižnicama a ne u arhivima, posebno u knjižnicama na području Dalmacije Znanstvene knjižnice u Zadru i Dubrovniku te Knjižnici Male braće (franjevaca) u Dubrovniku, ali i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici (NSK) u Zagrebu, može se promatrati kroz način nabave – dar. Međutim, osnovni uzrok tomu, kako nam objašnjavaju arhivisti, je u činjenici da su arhivi prikupljali gradivo uprave, uz pretpostavku da arhivi ponajprije služe osnivaču (državi), a osobni arhivi prikupljali su se nesustavno i neplanski.⁷ Stoga se u navedenim knjižnicama od 19. stoljeća osnivaju odjeli ili zbirke rukopisa koji se organiziraju uglavnom prema knjižničarskim pravilima i u njima se uglavnom nalaze ostavštine književnika, znanstvenika i glazbenika.

Prema podacima iz inventarne knjige prvi knjižničar bio je Vicko Duplancić⁸ koji je inventarizirao građu, utemeljio abecedni i stručni katalog do 1863., kada ga je naslijedio G. Ferrari-Cupili,⁹ a nakon njega njegov sin Simeone.¹⁰ U

⁶ U zbirci rukopisa nalazi se i šest rukopisa A. Paravie (Ms 39 I-XV, 39 XVI, 39 XVII, 372, 373, 669), njegova djela i korespondencija s prezbiterom Jacopom Bernardijem.

⁷ Do 1940-ih godina gotovo u svim europskim zemljama osobni se arhivski fondovi ili rukopisna baština (ostavštine) književnika najvećim dijelom čuvaju i obrađuju u knjižnicama. Kolanović, J. Spomen-muzeji književnika i književni arhivi. *Muzeologija* (Zagreb). 43/44 (2007), str. 9-25; Lučić, M. *Osobni arhivski fondovi: arhivistički pogled na prikupljanje, obradbu i interpretaciju rukopisnih ostavština u baštinskim institucijama*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014, str. 51-56, 72.

⁸ Ponedgje se njegovo ime i prezime navodi kao Vincenzo Duplancich, publicist rođen 1818. u Zadru, a umro u Milanu 1888. godine. Preuzeo je objavljivanje lista *Gazetta di Zara* i bio je prvi knjižničar knjižnice Paravia. Pokretač je lista *La voce dalmatica* (1860), pisao je na talijanskom jeziku, osuđen je za veleizdaju te je pobjegao u Milano. Jurišić, Š. *Glasoviti Zadran i osobe iz zadarske prošlosti*. Split: Logos, 2009, str. 55.

⁹ G. Ferrari-Cupilli bio je književnik, životopisac i prvi ravnatelj Knjižnice. Rođen je i umro u Zadru (1809. – 1865.). Godine 1855. postao je članom prve uprave zadarske knjižnice Paravia s gradskim upraviteljem M. Crnicom i F. Borellijem i to je ostao do smrti. U kratkom periodu od 1864. do 1865. knjižničar je navedene knjižnice, no uređivao je nekoliko časopisa, pisao pjesme na talijanskom i prevodio hrvatske pjesme na talijanski jezik. Jurišić, Š. *Glasoviti Zadran i osobe iz zadarske prošlosti*. Split: Logos, 2009, str. 59.

¹⁰ Simeone Ferrari-Cupili, publicist (1834. – 1922.).

stručnom pogledu bolje razdoblje za Knjižnicu nastupa kada je knjižničar Vitaliano Brunelli,¹¹ koji izvješćuje o pristizanju značajnih donacija, ostavštine zadarskog povjesničara Tanzlingera i rukopisne građa N. Tommasea.¹² Za Brunellijeve ere Knjižnica se obogatila mnogim privatnim zbirkaama knjiga,¹³ tiskanim izdanjem Pravilnika iz 1894., kao i značajnim povećanjem knjižnog fonda. Knjižnica 1913. godine ima 27.125 knjiga, 10.553 brošure i 2.268 svezaka ostalog materijala,¹⁴ ukupno oko 40.000 svezaka.

Novo razdoblje za knjižnicu počelo je povijesnim i političkim događajem poznatim kao Londonski ugovor iz 1915., nakon kojeg je Zadar ubrzo postao talijanska kolonija na istočnoj obali Jadrana. U takvim okolnostima upravitelj i knjižničar postao je Gaetano Feoli,¹⁵ kojeg je naslijedio Giuseppe Praga,¹⁶ koji se zalagao za novu zgradu knjižnice te pravilniji i stručniji rad u odnosu na nabavu i obradu knjižne građe. G. Praga navodi da Knjižnica posjeduje 832 naslova rukopisa s ukupno 876 svezaka, navodi osobe i obitelji čiji se rukopisi nalaze u fondu i na kraju ističe značenje te zbirke za izučavanje povijesti Zadra i Dalmacije.¹⁷ Prema podatcima iz inventarnih knjiga, prve rukopise iz fonda Paravia upisali su i napravili skraćeni kataložni zapis za abecedni katalog knjižničari Duplančić i Cupilli. Daljnjim pregledom inventarnih knjiga zaključuje se kako su se rukopisi intenzivno obrađivali u periodu

¹¹ Vitaliano Brunelli, rođen je u Anconi 1848., a umro je u Zadru 1922. godine. U Zadru je bio gimnazijski profesor i ravnatelj knjižnice Paravia, u kojoj je radio od 1874. do 1922. godine. Utemeljio je časopise *La Rivista dalmatica* i *La Palestra*, a pisao je na talijanskom jeziku. Dokazivao je da je Dalmacija talijanska i tom iredentističkom tezom utjecao je na povjesničare koji su djelovali u Zadru kao i na G. Pragu. Njegov nasljednik G. Praga utvrdio je da V. Bruneli nije nabavljao hrvatske i srpske knjige i periodike te da je 1919. dopustio spaljivanje hrvatskih i srpskih knjiga ispred knjižnice. Jurišić, Š. *Glasoviti Zadranici i osobe iz zadarske prošlosti*. Split: Logos, 2009, str. 35; *Hrvatski biografski leksikon. 2. Bj-C*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1989, str. 385.

¹² Brunelli, V. *La Biblioteca Paravia. Il Dalmata* (Zara). 37, 54 (1902, od 9. srpnja), str. 114; Brunelli, V. *Manoscritti e stampe di Niccolo Tomaseo conservati nella Biblioteca „Paravia“ di Zara. La rivista Dalmatica* (Roma). 3.,3(1902), str. 311-325.

¹³ Zbirke knjiga poznatih zadarskih obitelji: C.F. Bianchia, obitelji Bervardi iz Hvara, zadarskih obitelji Vuleta, Strmić, Mussafia, Ponte, Addobati, Sanfermo, Alberti iz Splita, zatim obitelji Artale, Tommaseo, Maddalena, Luxardo, Pitre, Cozzer, Nagy, Pellegrini, Ferrari-Cupilli, Battara, Negovetić, Dunatov itd. Galić, P. *Povijest zadarskih knjižnica*. Zagreb: Društvo bibliotekara Hrvatske, 1969, str. 53.

¹⁴ U taj i ostali materijal spadaju i rukopisi.

¹⁵ G. Feoli, novinar i književnik rođen kraj Cremona 1856., a umro u Zadru 1932. godine. Radio je i vodio knjižnicu od 1923. do 1932. godine. Vodio je list *Il Dalmata* do 1916. kada je otišao u izbjeglištvo, a po povratku postao je urednik novina *La Voce dalmatica*, *Corriere della Dalmazia* i *Il Littorale dalmatico*. Objavljivao je književne kritike, pjesme i crtice o Zadru naglašavajući svoje protalijansko političko stajalište. U njegovo doba u Knjižnicu je pristigla obiteljska knjižnica Papaffave. Potpsivao se siglom W. te pseudonimom Un vecchio Dalmata. *Hrvatski biografski leksikon. 4: E-Gm*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998, str. 164.

¹⁶ Giuseppe Praga, povjesničar i ravnatelj knjižnice Paravia i arhiva. Rođen je na otoku Ugljanu 1893., a umro u Veneciji 1958. godine. Bio je sveučilišni docent u Rimu do dolaska na mjesto ravnatelja knjižnice Paravia. Zastupao je tezu o talijanstvu dalmatinskih komuna. Nakon kapitulacije Italije preselio se u Veneciju i radio u knjižnici Marciana.

¹⁷ Praga, P. *La Biblioteca Comunale «Paravia» di Zara. Zadar: Tipografia «San Marco» di G. Manni, 1937, str. 8.*

ravnatelja G. Prage, koji je zaslužan što su rukopisi iz fonda Pappafave 1941. dobili potpuni kataložni opis u mjesnom katalogu, kao što je prikazano na Slici 1. U vrijeme ravnatelja Prage rukopisnu građu inventarizirao je knjižničar koji se potpisivao inicijalima M.M.

Cottizzazione <u>62874</u> / 1	
Materia	scrit.
Epoca	med. sc. X ^{ta}
Dimensioni mm.	260 x 200
Fogli	pp. 96 m. 3-38 + 2 n. n. + 1-78 + 2 n. n. + 18.
Scrittura e ornamentazione	copie di S. Gurato
Legatura	m. tela
Provenienza	deposito di Natalino Brunetti
AUTORE	Tanfogna Giovanni-Antonio.
TITOLO	Storia della famiglia dei conti Tanfogna ritratta dagli atti di famiglia, dalle lapidi che trovanovi, dalle tradizioni e da autentici attestati.
CONTENUTO	1) pp. 3-38, come nel titolo 2) pp. 2 n. n. + 1-78: Sommario di Decreti, terminazioni, ordini, licenze, attestati, tutti comparati, le inserzioni della nobiltà ed antica famiglia dei Conti Tanfogna. 3) 2 n. n. + 18: Supplemento per notizie posteriori alle ritratte, e per decisioni ed avvenimenti

Slika 1. Matični kataložni list – obrada G. Praga

U doba vladavine fašizma i u jeku Drugog svjetskog rata 1943. godine zatvara se *Biblioteca Comunale Paravia*, koja je u ratnom periodu imala prekid rada zbog bombardiranja Zadra 9. travnja 1941. godine.¹⁸ Ponovno se otvorila 14. listopada 1945. pod imenom Narodna biblioteka, da bi se početkom 1949. razdvojila u dvije posebne ustanove: Naučni odjel postao je Naučna biblioteka, a Posudbeni odjel prerastao je u Gradsku biblioteku. Od 1992. godine nosi naziv Znanstvena knjižnica Zadar. Nakon kapitulacije Italije 1943. cjelokupna zbirka rukopisa i ostala vrijedna građa odnesena je u Italiju. Prema arhivskim zabilježkama potporom ravnatelja Prage, dvojica profesora iz Italije i nekoliko radnika “pakirali su spise, knjige i ostali materijal i nisu dozvoljavali pristup osoblju Arhiva. Odnosno su 74 velika sanduka arhivalija, knjiga i drugih najskupocjenijih rukopisa.” Iz Arhivske knjižnice odnijeli su 29 rijetkosti i

¹⁸ Petrić, T. Zadarske novine *Giornale di Dalmazia* i *Glas dobrovoljca* (1941. – 1943.). *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* (Zadar). 53(2011), str. 281-311.

inkunabula i 50 rukopisa.¹⁹ Dugogodišnji pregovori između Italije i ondašnje Jugoslavije urodili su plodom, te su 1961. rukopisi i rijetkosti vraćeni tadašnjoj Naučnoj knjižnici. P. Galić navodi da je vraćeno 854 rukopisa, a 17 ih je ostalo u Italiji ili se izgubilo. P. Galić navodi podatak da je do Drugog svjetskog rata nabavljeno 854 rukopisa, a iza rata 186.²⁰ U razdoblju od 1956. do 1989. obrada rukopisne građe povjerena je Pavlu Galiću.²¹ Nakon njega nitko se više u Znanstvenoj knjižnici ne bavi bibliografskom organizacijom rukopisne građe.

Većina rukopisa je iz 18. i 19. stoljeća, a pisani su na talijanskom i latinskom jeziku. Matične kartice pisane su rukom,²² a od inventarnog broja 55.552 kada ih obrađuje P. Galić lističi su ispisani pisačim strojem, kao što se vidi na Slici 2. U zbirci rukopisa nalaze se rukopisi iz obiteljskih knjižnica 19. stoljeća koje su poznate u Zadru, kao i rukopisi znamenitih i značajnih Zadrana koji su živjeli prije osnutka Knjižnice, a koje su darovane Biblioteci Paravia. Najviše je starih rukopisa iz razdoblja od 15. do 19. stoljeća sačuvano u obiteljskoj knjižnici Pappafava. U 16. stoljeću u Zadru postoji knjižnica Ivana de Ciprianisa i pronalazimo jedan njegov rukopis pod brojem Ms 634.²³ Nadalje, u 17. stoljeću jedna od najvažnijih privatnih zbirki bila je knjižnica povjesničara Šimuna Ljubavca (Zadar, 1608. – 1663.), a u zbirci rukopisa pod brojem Ms 616 pronalazimo njegov rukopis. Glasoviti zadarski nadbiskup Vicko Zmajević (1670. – 1745.) imao je veliku knjižnicu i u zbirci pronalazimo rukopis pod brojem Ms 614, koji govori o obitelji Zmaevich. Naravno tu još jednom treba navesti rukopise Ivana Zanottija Tanzlighera koji se čuvaju u zbirci rukopisa,²⁴ kao i originale i prijepise dubrovačkih rukopisa.²⁵ U okviru istraživanja i rada na osobnim arhivskim fondovima M. Lučić navodi Znanstvenu knjižnicu Zadar kao nearhivsku

¹⁹ HR-DAZD-251 Državni arhiv Zadar, br. 414/1948. Detaljni izvještaj. Prema navodu: K Katić, M. Knjižnica Državnog arhiva u Zadru : od namjesničke do specijalne arhivske knjižnice. *Arhivski vjesnik* (Zagreb) 53(2010), str. 111-136. Važna je i bilješka 16 iz koje se vidi dvojaka funkcija G.Prage ravnatelj Knjižnice i Arhiva.

²⁰ Galić, P. Uz završetak obrade zbirke rukopisa Naučne biblioteke. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb) 27, 1-4(1983-1984), str. 134-135.

²¹ Galić, Pavao, hrvatski bibliotekar (Zadar, 31. I. 1931 – Zadar, 31. III. 2014). Doktorirao je 1960. disertacijom iz talijanske književnosti. Od 1954. do umirovljenja 1989. radio je u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, posvetivši se proučavanju rijetkih knjiga te povijesti knjige, knjižnica i tiskarstva u Zadru i sjevernoj Dalmaciji. Značajnija djela: *Povijest zadarskih knjižnica* (1969), *Povijest zadarskih tiskara* (1979), *Katalog knjiga tiskanih u XVI stoljeću koje se čuvaju u Zadarskoj Naučnoj biblioteci* (1987) i dr. Pridonio je akciji popisivanja knjiga i uključivanju Hrvatske u veliki međunarodni projekt stvaranja potpunoga popisa knjiga iz 16. stoljeća. Galić, Pavao. U: *Hrvatska enciklopedija*. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21081>. (22.8.2014.).

²² Time su i one rukopisna građa jer svjedoče o djelatnosti knjižničara koji su zbirku obrađivali.

²³ O knjižnici tog poznatog Zadrana u članku: Stipčević, A. O knjižnici zadrana Ivana de Ciprianisa (XVI.st.). *Građa i prilozi za povijest Dalmacije* (Split). 12(1966), str. 293-300.

²⁴ Popis Privatnih zbirki u djelu: Galić, P. *Povijest zadarskih knjižnica*. Zagreb: Društvo bibliotekara Hrvatske, 1969, str. 19-22.

²⁵ S obzirom na vrijeme kada su živjeli autori i nastanak nekih rukopisa riječ je o 19 prijepisa, od kojih su se neki prepisivali u Dubrovniku, a neki u Zadru, te su zbog povijesnog značenja Zadra u vrijeme druge austrijske vlasti deponirani u knjižnicu Paravia: I. Gundulić Ms 1031, 764, 858, Nikola Bunić Ms 710, Đivo Bunić Ms 28, Ignjat Đurđević Ms 26, Ms 1072, Dinko Ranjina Ms 40, Antun Rocci Ms 733.

instituciju koja čuva 69 (3 %) osobnih arhivskih fondova u odnosu na ukupno 1.949 (12 %) osobnih fondova i zbirke u Hrvatskoj.²⁶

Organizacija i analiza obrade *zbirke rukopisa*

Prije navedeni pravilnik *Regolamento per la Biblioteca Comunale Paravia in Zara* je rukopis koji se nalazi u Znanstvenoj knjižnici Zadar pod signaturom Ms 875. Pravilnik je u malo izmijenjenom izdanju i naslovu 1894. tiskan pod naslovom *Regolamento della Comunale Biblioteca Paravia approvato dal Consiglio Comunale nella seduta del 1. marzo 1894*. Zara tip. Artale, pp. 12. Pravilnikom je propisan službeni jezik talijanski, način inventariziranja, smještaja i obrađivanja knjiga, vrste kataloga, izgled kataložnog lista. Za rukopisnu građu u čl. 35 navodi se način dodjeljivanja signature i smještaj rukopisne građe, a u čl. 54 katalog rukopisne građe. Na kraju Pravilnika prikazane su rubrike inventarne knjige i listića abecednog kataloga. Nedostaje jedan list iz rukopisa, za kojeg se pretpostavlja da je prikazivao rubrike predmetnog kataloga.²⁷ Tiskani Pravilnik neznatno je promijenjen. Članci 18 i 25 izričito se odnose na rukopise, način njihove inventarizacije te izradu posebnih kataloga, abecednog i predmetnog.²⁸ Iz navedenog Pravilnika ne utvrđuje se način ni pravila koja se koriste za bibliografski nadzor knjižne građe, tj. ne može se zaključiti o primjeni pravilnika ili standarda na temelju kojeg se izrađuje bibliografski zapis rukopisa.

Rukopisi u fondu imaju *ordinis signaturarum* od Ms 1 do Ms 1140 i broj inventara koji je *numerus currens* iz zajedničke i jedinstvene inventarne knjige. Prema inventarnomu broju može se utvrditi datum kada je rukopis upisan i time postao dio fonda Knjižnice, a iz potpisa knjižničara tko je inventarizirao određeni rukopis.

Zbirka rukopisa ima kataloge na listićima, matični (topografski) i abecedni katalog za vanjske korisnike. Matični katalog vodi se prema *ordinis signaturarum*, na kataložnom listu koji je dimenzija 29,5 x 21 cm, te na prednjoj strani ima otisnute rubrike za upis podataka. U početku je listić pisan na talijanskom jeziku, a od 1945. na hrvatskom jeziku. Broj i vrsta metapodataka na listiću ostali su isti, osim riječi *provenienza* koja je na listićima pisanim hrvatskim jezikom prevedena kao način nabavke.²⁹ Listić se sastoji od tri cjeline. Prva cjelina ima metapodatke posjedovanja: signature, inventarnog broja, materijalnog opisa i načina nabave rukopisa. Druga cjelina

²⁶ Lučić, M. *Nav. dj.*, str. 52-54.

²⁷ *Regolamento per la Biblioteca Comunale Paravia*. 18. novembre 1856. [rukopis u Znanstvenoj knjižnici Zadar Ms 875(5553)]

²⁸ *Regolamento della Comunale biblioteca Paravia approvato dal consiglio comunale nella seduta del 10 Marzo 1894*. Zara: Tipografico di S. Artale, 1894, str. 8-11.

²⁹ Prema ISAD(G), koji zadržava termin *provenijencija* i označava odnos između arhivskih zapisa i pravnih ili fizičkih osoba čijim su djelovanjem oni nastali, prikupljeni i/ili čuvani i korišteni u obavljanju djelatnosti tih fizičkih i pravnih osoba i obitelji. *ISAD(G) : opća međunarodna norma za opis arhivskoga gradiva*. Međunarodno arhivsko vijeće. 2. izd. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2001, str. 15.

metapodataka su naziv pisca³⁰ i naslov rukopisa. Treća skupina metapodataka je sadržaj u kojem se opisuje i objašnjava sadržaj rukopisa, a na kraju druge stranice četvrta skupina odnosi se na primjedbe i bibliografske podatke, vidljivo na Slikama 1. i 2.

RUKOPIS BROJ	1092/ I-III	INV. BROJ	163.931	SMJESTAJ	Ms
TVAR	papir				
RAZDOBLJE	XVIII. - XX. st.				
VELIČINA U MM.	različite veličine				
LISTOVI					
PISMO I UKRASI	lat. kurziva				
UVEZ	slobodni listovi				
NAČIN NABAVKE	iz tzv. "Sabirnog centra knjiga" spašenih iz Zadru 1945. - 1946. god. Potječe možda iz ko				
PISAC	BEGNA, obitelj (iz Posedarja)				
NASLOV	SPISI IZ OSTAVŠTINE, I. - III.				
	I. Gospodarski spisi i dopisi (3 svežnja)				
	II. Razni računi				
	III. Korespondencija				
SADRŽAJ	I. Gospodarski spisi, parnice, službeni dopisi i Čupaš i Zrilić, gruntovnički za' u Pose pisi odvjetnika Giljanovića, Ziliotta, Benven XVIII. i XIX. st., papir, pisale razne ruke i listova: I. (1674-1898) 441 list., II. (1903- list., III. (1877-1898) 413,6 list. (3 svežnja)				

Slika 2. Matični kataložni list – obradio P. Galić

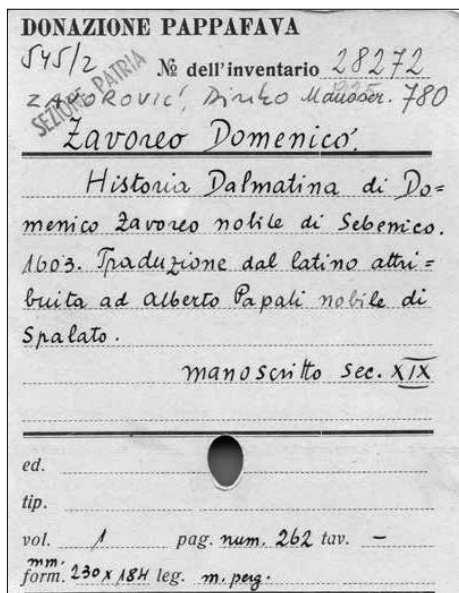
Listić abecednog kataloga dimenzija je 14 x 11 cm, i također je podijeljen na skupine metapodatka: u prvoj se upisuje broj inventara i signatura, u drugoj naslov i stvaratelj rukopisa i eventualna podjela skupina rukopisa. U zadnjoj cjelini može se upisati materijalni opis rukopisa i godina nastanka. Rukopisi koji su donirani iz obiteljske knjižnice Pappafave³¹ imaju na abecednom listiću otisnuto *Donazione Pappa-*

³⁰ Danas u knjižničarstvu i u arhivistici napuštaju se termini *pisac* i *autor*, a usvojen je termin *stvaratelj* pod kojim se podrazumijeva „svaki entitet (pravna osoba, obitelj ili fizička osoba) koja je stvorila, primila i/ili čuvala te koristila dokumente u okviru svoje osobne ili organizacijske djelatnosti“. *ISAAR(CPF) : Međunarodna norma arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji*. Međunarodno arhivsko vijeće. 2. izd. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2006. Knjižničari u novom objedinjenom ISBD-u koriste „podatke o odgovornosti“ za izradu, objavu i preradu djela, a u novim Međunarodnim kataložnim načelima ukazuje se na autorizirane podatke za osobu, korporativno tijelo i obitelj, u kojima razlikuju primarnu odgovornost izrade djela ili autora od sekundarne odgovornosti prerade, uređivanja, sakupljanja, prijevoda itd.

³¹ Obitelj Pappafave doselila se u Zadar iz Padove. U Zadru se rodio Domenico Pappafava (1815. – 1899.), koji je za života skupio veliku knjižnicu. To je najvažnija privatna knjižnica ne samo u Zadru, nego i u čitavoj Dalmaciji. Sadržavala je 10.000 svezaka, a imala je rijetkosti između kojih i četiri zadarske kronike u rukopisu iz 15. i 16. stoljeća, Nikole Jakšića, Ivana Lučića i mnoge rukopisne kodekse, isprave na pergameni i sl. Galić, P. *Povijest zadarskih knjižnica*. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1969, str. 73.

fava kao što je prikazano na Slici 3. Kataložni opis u abecednom katalogu rukopisa skraćeni je zapis i u njega su uvršteni svi rukopisi koji se nalaze u fondu Knjižnice. Cjelovit kataložni zapis nalazi se u matičnom katalogu, no samo za rukopise od broja Ms 550 do kraja, što znači da otprilike prvih 500 rukopisa koji su pristigli u Knjižnicu nemaju potpun kataložni opis, nego samo skraćeni u abecednom katalogu.

V. Maštrović 1956. godine detaljno je opisao zbirku rukopisa i naveo 388 pergamena i 1.562 rukopisa koji su odneseni u Italiju te samo 4 novo nabavljene inkunabule i 267 rukopisa u fondu Knjižnice. Citirani autor navodi kako su se rukopisi, pergamene i druge rijetkosti čuvale u posebnim ormarima s drvenim vratima bez stakla, radi boljeg osiguranja, te kako format nije igrao ulogu u smještaju te vrste građe. Potom nabraja specijalne kataloge knjižnice između kojih navodi i katalog za rukopise, čije su se dimenzije listića razlikovale od ostalih kataloga. V. Maštrović navodi kako je bilo nabavljenih djela i rukopisa koje uprave nisu dospjele ili htjele inventarizirati, primjerice u inventar nisu uneseni rukopisni zbornik Petra i Ivana Lučića, latinskih pjesama dalmatinskih humanista iz 15. i 16. stoljeća.³² P. Galić navodi kako „zbirka rukopisa ima 1.040 jedinica,“ pa u zagradama dodaje da tomu broju valja dodati 372 pergamene.³³ Sadašnje stanje u fondu Knjižnice zbirka rukopisa broji 1.140 jedinica,

DONAZIONE PAPPFAVA
545/2 № dell'inventario 28272
ZAVONEO ROVIC, Dinko Maurover. 780
Zavoneo Domenico.
Historia Dalmatina di Do-
menico Zavoneo notile di Sebenico.
1603. Traduzione dal latino attri-
buita ad Alberto Papali nobile di
Spalato.
manoscritto sec. XIX
ed. _____
tip. _____
vol. 1 pag. num. 262 tav. -
mm. form. 230 x 184 leg. m. perg.

Slika 3. Abecedni kataložni list – rukopis iz fonda Pappafave

³² Maštrović, V. *Stoljeće djelovanja Naučne biblioteke u Zadru (1855-1955)*. Zadar : Naučna biblioteka, 1956, str. 13-14, 21, 26-27.

³³ Galić, P. Uz završetak obrade zbirke rukopisa Naučne biblioteke. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb) 27, 1-4(1983-1984), str. 134-135.

a pergamena je 372 jedinice. To su dvije odvojene zbirke u posebnim katalozima, čiji se abecedni kataložni listići mogu vidjeti u digitaliziranom obliku na mrežnoj stranici Znanstvene knjižnice Zadar: <http://www.zkzd.hr/hr/skenirani-katalozni-listici>.

Analiza obrade rukopisa

Uvidom u inventarne knjige i analizom mjesnog i abecednog kataloga uočava se različito vrijeme nastanka kataloga. Mjesni katalog izrađivan je kasnije u odnosu na podatke iz inventarne knjige i abecednog kataloga. Na to ukazuje analiza zapisa rukopisa Ms 669-695, koji imaju inventarne brojeve od 10.000-11.000 i koje je inventarizirao knjižničar Duplancić, a prema analizi listića mjesnog kataloga vjerojatno ih je katalogizirao knjižničar Feoli, jer je on uveo potpuni kataložni opis. Rukopisi su u mjesni katalog uneseni prema podatku provenijencije, što znači da su se pri obradi uzimali rukopisi iz fonda Paravia, kasnije fond Pappafave, te redom opisivali, a pri tome se nije vodilo računa o povezanosti autora i njegova rukopisa što se vidi na primjeru rukopisne ostavštine Zarbiani Gregorio, čiji se rukopisi nalaze na brojevima Ms 550, 591, 645 itd. S obzirom na to da je riječ o katalogu na listićima čije je načelo broj rukopisa i podatak provenijencije, u takvom katalogu nije stvorena mogućnost okupljanja djela jedne osobe, korporativnog tijela ili obitelji, kao ni pretraživanje prema naslovu djela.

Pregledom zapisa mjesnog kataloga rukopisa ustanovljene su tri vrste usvojenih nadziranih pristupnica za: ime osobe, stvarni naslov i obiteljska imena. Pritom se uočava najveći broj usvojenih nadziranih pristupnica za ime osoba, jer su u zbirci najvećim dijelom sačuvani rukopisi pojedinaca. Ovom prilikom trebalo bi nešto reći o opisu rukopisa pod osobnim imenom i obiteljskim imenom. Kada opisujemo osobni fond, tada bismo trebali prikazati život, rad i stvaralaštvo pojedinca tj. stvaratelja. Pritom građu iz osobnog fonda trebali bismo razvrstati na cjeline koje oslikavaju život, rad, značaj i aktivnosti pojedinca, kao primjerice osobna dokumentacija, dokumentacija o profesionalnoj djelatnosti, imovinsko-pravna dokumentacija, korespondencija itd.³⁴ V. Brunelli detaljno opisuje klasifikaciju osobnog fonda pod autorskom odrednicom, kao i navođenje naslova skupina pod kojima je razvrstana rukopisna građa, pritom je svaka podskupina popisana na posebni abecedni listić.³⁵ Korisnik uvidom u abecedni katalog rukopisa pronalazi pod osobnom odrednicom skraćene kataložne opise djela, no bez potpunih podataka, primjerice provenijencije i sadržaja.

Obiteljski fond trebali bismo obraditi i kao višestruki osobni fond, ali pritom moramo razdvojiti obitelji i generacije, odrediti bračne i rodbinske veze, razdvojiti

³⁴ Detaljno o toj problematici u članku Molnar, B. Obrada i opis arhivskog gradiva obiteljskih i osobnih fondova. URL: <http://www.had-info.hr/rad-drustva/izlaganja/83-obrada-i-opis-arhivskoga-gradiva>. (27.09.2010.). i M. Lučić. *Nav. dj.*, str. 132-135.

³⁵ Brunelli, V. *Manoscritti e stampe di Niccolo Tomaseo conservati nella Biblioteca „Paravia“ di Zara. La rivista Dalmatica (Roma)*. 3.,3(1902), str. 311-325.

pojedine članove obitelji itd. Ukratko, najprije odrediti rodoslovlje obitelji, napraviti osobne odrednice i poveznice za svakog člana, analitičkim zapisima sve ih povezati u jednu cjelinu. Što se tiče obiteljskih fondova oni u većini slučajeva nisu obrađeni kao obiteljski, primjerice Pappafava ili Ferrari Cupilli, nego već kao pojedinačni rukopisi. Savjetnik Galić stvorio je zapise spisa prema obiteljskim odrednicama: obitelji Begna, Marasović, Sabalich i Strmić. Pritom je vodio računa o hijerarhiji unutar zapisa, tj. stvorio je podcjeline³⁶ koje je sadržajno detaljno opisao. Treba naglasiti da je Galić detaljno i hijerarhijski opisao i osobne fondove, kako je prikazano na Slici 2 i pritom je vodio računa o okupljanju rukopisa jednog autora. Njemu je kriterij provenijencije iz kojeg potječe rukopis na drugom mjestu za razliku od njegovih prethodnika kojima je to bio prvi kriterij. Galić u obradi korespondencije daje uputu kako se ponašati s autografima, kako ih obrađivati od akcesije, preko odlaganja u spremište. Pritom citirani autor navodi i izgled kataložnog listića i načine katalogiziranja pisma kao skup istog autora, pri čemu je dobro iznijeti kratak sadržaj po uzoru na *Vatikanski pravilnik*. Redanje kataložnih jedinica je po autorima/stvarateljima pisama.³⁷

Analizom odrednica stvarnog naslova uočeno je da naslovi sadrže nazive korporativnih tijela ili imena obitelji, primjerice odrednica *ATTI dell Museo nazionale della Dalmazia, annesso*. Navedeni primjer rukopisa nema poveznicu na usvojenu nadziranu pristupnicu za ime korporativnog tijela. Tako je i sa stvarnim odrednicama u kojima se spominje ime obitelji, primjerice *DOCUMENTI della famiglia Civalelli di Zara*. Također ne postoje uputnice tj. poveznice na korporativna tijela ili obitelji koje se nalaze u naslovu. Ne postoje ni političko-teritorijalne odrednice. Odrednice stvarnog naslova uvrštavale su se u abecedni katalog prema prvoj riječi naslova. Prihvaćanje prve riječi iz naslova za odrednicu jasno je iz odrednice *DOCUMENTI* koja se pojavljuje kroz cijelo vrijeme obade zbirke rukopisa, kronološkim redom prema inventarnim brojevima i signaturnim oznakama Ms 136 (11.141 Duplančić), Ms 283 (15.223 Brunelli), Ms 827 (28.319 Praga), Ms 951 (62.577 Galić).

Znanstvena knjižnica Zadar imala je utemeljena dva predmetna kataloga: opći i predmetni katalog zbirke Dalmatike.³⁸ Pregledavanjem općeg predmetnog kataloga pod odrednicama *Zakonodavstvo – Zadar* pronalaze se rukopisi Ms 15 *Statut ribara i mornara Zadra* i Ms 768 *Nadopuna Zadarskog statuta*. Odrednica *Povijest – Zadar* također sadržava rukopise Ms 599, 568 i 855 koji se odnose na povijest Zadra, a u odrednici *Arhivi i Biblioteke Zadar* pronalazi se rukopis Ms 607 *Katalog inkunabula*. Navedeni primjeri ukazuju i na predmetnu obradu rukopisne građe.

³⁶ Upravo ISAD(G) ukazuje na opis fonda i podfonda tj. upućuje na hijerarhijski ustroj pri opisu arhivskog gradiva. Stoga je zanimljivo kako Galić tu metodu koristi kod opisa osobnih i obiteljskih fondova. *ISAD(G) : opća međunarodna norma za opis arhivskoga gradiva*. Međunarodno arhivsko vijeće. 2. izd. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2001, str. 14.

³⁷ Galić, P. Prilog katalogiziranju pisama. *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR BiH* (Sarajevo). 1-2(1959), str. 16-29.

³⁸ Navedeni katalogi nakon Drugog svjetskog rata se ne nadopunjuju, otvoreni su za korisnike.

Rasprava

U potrazi za pravilima kako se zbirka rukopisa organizirala u Knjižnici polazi se od prvog službenog dokumenta Pravilnika Knjižnice iz 1856. godine, koji se temelji na Austrijskim instrukcijama (*Instruction fuer die k.k. Universitats-und Studienbibliotheken*, Decret vom 23. Jul 1825.). U vrijeme pisanja Pravilnika za knjižnice na području Austro-Ugarske vrijede Austrijske instrukcije za licejske i univerzitetske knjižnice, čija je namjera bila uvesti jedinstvena pravila prema kojima bi se organizirale i poslovale sve javne znanstvene knjižnice u austrijskoj državi. Austrijske instrukcije sastavljene su od 136 članova raspoređenih u šest poglavlja, koja sadržavaju pravila o zaštiti knjižnice, pripremi knjižničnih zbirki za javnu upotrebu, nabavi i otpisu građe, javnoj upotrebi knjižnice, administrativnim poslovima u knjižnici, kao i vrste kataloga u knjižnici. Instrukcije također nalažu posebne kataloge za rukopise, inkunabule i katalog zavičajne zbirke koji se naziva *bibliotheca nationalis ili patria*.³⁹ Tako je i G. Praga utemeljio zbirku Sezione Patria 1933. godine koja ima poseban katalog koji je kasnije nazvan Dalmatika kao i sama zbirka.⁴⁰ Detalj sa nazivom uočava se na Slici 3. Pravilnik Knjižnice podijeljen je, poput Austrijskih instrukcija, na šest poglavlja sa potpoglavljima, a pravila koja se odnose na rad čitaonice detaljno su preuzeta iz Austrijskih instrukcija jer se u bilješci navodi pravilo od 25. srpnja 1826. godine, prema kojemu se postupa.

Kao sljedeću „uputu“ o načinu kako organizirati knjižničnu građu, G. Praga ističe sistematizaciju građe po zbirkama, kako nalaže moderno bibliotekarstvo, u kojem su rukopisi samostalna zbirka i moraju imati svoj katalog. Stoga uvodi matični katalog za rukopise, koji mora biti detaljan i precizan te sadržavati brojeve rukopisa i upisivati se na skedama/listićima, kako bi se bolje uvidjelo bogatstvo fonda Knjižnice. Od vremena kada Praga organizira i vodi knjižnicu izrađuju se potpuni kataložni zapisi mjesnog kataloga za rukopisnu građu.⁴¹ Analizom kataložnih listića rukopisne građe obrađene do 1943. godine uočava se arhivističko načelo provenijencije koje nalaže organiziranje i čuvanje građe u jednoj cjelini te na taj način čini arhivski fond.⁴² Naveli smo primjere fonda Paravia i Pappafave.

Kada P. Galić izvještava o organizaciji zbirke rukopisa navodi problem odabira građe za obradu. Sasvim je sigurno da postoji problem odabira, vrednovanja i selekcije rukopisa, stoga treba odabrati rukopise koji imaju trajnu vrijednost kao kulturno dobro, izvor su za povijesna i druga znanstvena istraživanja i u tom bi smislu imali značenje kao knjižnično i arhivsko gradivo. O problematici vrednovanja i selekcije arhivskog gradiva, a koju bi mogli primijeniti i na rukopisnu knjižničnu građu, više

³⁹ Kodrič-Dačić, E. *Uvajanje strokovnih standardov v sistem javnih knjižnic : avstrijske javne licejske in univerzitetne knjižnice v prvi polovici devetnajstega stoletja*. URL: www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FL6TC75.pdf, str. 57-79. (26.08.2014.).

⁴⁰ Praga, G. *La Biblioteca Paravia : il materiale bibliografico*. SanMarco 14. prosinca 1937.

⁴¹ Praga, P. *La Biblioteca Comunale «Paravia» di Zara*. Zara : Tipografia «San Marco» di G. Manni, 1937.

⁴² Lučić, M. *Nav. dj.*, str. 124.

kod autora Kolanovića.⁴³ P. Galić navodi da je sljedeća selekcija bila sređivanje po skupinama i da je pritom vodio računa o sadržaju ili rukopisu. Na taj način stvarao je obiteljske cjeline. Na kraju navodi katalogizaciju i opis građe, te popratne radnje kao izrada omota, signatura, naljepnica i sl.⁴⁴ Pri katalogizaciji i opisu zbirke P. Galić koristio se savjetima prof. Šime Jurića, tj. Knjižnica se vodila “nepisanim pravilima” i načinom kako su se rukopisi obrađivali u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. S gospodinom Galićem autorica je razgovarala povodom stvaranja ovog rada. Cilj razgovora bio je doznati kojim standardima ili pravilima se koristio u obradi rukopisa. P. Galić je rekao: “Nismo imali nikakve norme, pravila niti standarde.” Usprkos navodima P. Galića, iz analize je evidentno kako je koristio i arhivističku metodologiju, u kojoj je važno jasno iskazati hijerarhijske veze u strukturi cjeline,⁴⁵ a njezina primjena vidljiva je iz Slike 2, u kojoj se razlikuje fizička i intelektualna struktura obiteljskog fonda Begna.

Stoga se autorici rada nameće pitanje pravilnika i standarda prema kojima su knjižničari izrađivali bibliografske zapise rukopisne građe?

S obzirom na političke prilike u Zadru od druge polovice 19. stoljeća do prve polovice 20. stoljeća kada je osnovana Knjižnica, na talijanski službeni jezik i odredbe iz 1816. koje se reflektiraju i na Pravilniku Knjižnice u čl. 46, koji nalaže prijevode strane literature na talijanski jezik,⁴⁶ pretpostavka je da je, osim Austrijskih instrukcija kojima se utemeljuje zbirka, za opis rukopisne građe važna bila i talijanska kataložna tradicija.⁴⁷ S obzirom na političke prilike, nakon 1918., sa sigurnošću se može konstatirati utjecaj talijanske kataložne prakse, a dio toga evidentan je kroz statistiku nabave građe koja je pristigla u knjižnicu: 1.279 naslova, od toga na talijanskom 1.277, a dva na stranom jeziku koji nije specificiran.⁴⁸ No, i ideološko

⁴³ Kolanović, J. Vrednovanje arhivskog gradiva u teoriji i praksi. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 38(1995), str. 7-22.

⁴⁴ Galić, P. Prilog katalogiziranju pisama. *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR BiH* (Sarajevo). 1-2(1959), str. 16-29.

⁴⁵ Lučić, M. *Nav. dj.*, str. 123

⁴⁶ *Regolametto per la Biblioteca Comunale Paravia. 18. novembre 1856.* [Rukopis u Znanstvenoj knjižnici Zadar Ms 875(55553).]

⁴⁷ Iz rada D. Sečić doznajemo da su pravi temelji i propisi o načinu rada Knjižnice k. akademije, današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu još od 1776. bili u skladu sa školskom reformom koju je provela Marija Terezija i 1778. te donijela i prvu „Instrukciju za sveučilišne i licejske knjižnice“ kojom je usmjerila rad državnih knjižnica. Zagrebački su knjižničari poznavali i koristili austrijsku Instrukciju, premda je Akademija bila ustrojena u skladu s ugarskim školskim propisom iz 1777. Na temelju austrijske Instrukcije iz 1825. godine, izrađena su pravila Kraljevske sveučilišne knjižnice i donesena su 1876. godine pod nazivom *Pravila za Biblioteku k. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu*. Iz svega navedenog u radu i organizaciji današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice jasan je utjecaj austrijskih pravila i reforma, do nastanka nacionalnog pravilnika PPIAK. U vremenu od 1875. do 1919. kada tadašnjom knjižnicom upravljaju I. Kostrenčić i V. Deželić knjižničar, a kasnije i ravnatelj Knjižnice, sistematski se radi na sređivanju zbirke starih i rijetkih knjiga i rukopisa. Sečić, D. Ravnatelj knjižnica prethodnica i današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: prilog u povodu obilježavanja njezine 400. godišnjice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 50, 3(2007), str. 1-15.

⁴⁸ *Biblioteca Comunale Paravia. Statistiche mensili* (1932-1939). [Znanstvena knjižnica Zadar, Ms 1000 (69098).].

određenje knjižničara i upravitelja koji vode Knjižnicu bilo je, rekli bismo današnjim terminom, iredentističko. Stoga valja razmotriti talijanske pravilnike iz tog vremena i povezati ih sa stanjem bibliografskih zapisa rukopisne građe kojima su odrednice stvarni naslovi, preko kojih se može otkriti metoda određenih pravilnika: prva riječ u naslovu ili prva imenica u naslovu, kao i vrsta podatka koji su zastupljeni na matičnoj kartici rukopisa.

Giuseppe Fumagalli sastavio je pravilnik pod naslovom *Cataloghi di biblioteca e indici bibliografici* godine 1887.⁴⁹, a 1894. zajedno s Guidom Biagijem uređuje *Manuale del bibliotecario* autora Petzholdta, koje je prijevod trećeg njemačkog izdanja.⁵⁰ Godine 1922. objavljuju se službena talijanska pravila *Regole per la compilazione del catalogo alfabetico* i ona su obvezna za sve državne knjižnice Italije.⁵¹ U vremenskom periodu o kojem govorimo valja spomenuti i pravila Vatikanske biblioteke *Norme per il catalogo degli stampati* izdane 1931., kao i *Norme per l'indice alfabetico dei manoscritti* objavljena 1938. godine, koje P. Galić u svojem radu iz 1959. navodi kao koristan i vrijedan pravilnik koji se bavi katalogiziranjem rukopisa.⁵² Vrijeme objave talijanskih kataložnih pravila iz 1922., i Vatikanskih iz 1931. poklapa se s vremenom knjižničara Feolija i Prage koji su zaslužni za izradu potpunih kataložnih zapisa mjesnog kataloga rukopisne zbirke. U to vrijeme objavljuju se na području njemačkog govornog područja pravilnici za inkunabule i rijetkosti tj. staru građu.

V. Maštrović ukazuje na manjkavosti kataložnih zapisa kojima se ne može datirati vrijeme nastanka, kao i činjenicu "da su početkom ovog stoljeća već potpuniji," vjerojatno od početka rada Prage 1932., kada se anonimne knjige katalogiziraju po prvoj riječi. Nakon 1949., navodi citirani autor, katalozi se uređuju i „napušten je romanski sistem katalogiziranja, anonimne se publikacije popisuju kao i u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, no postoji ozbiljna tendencija vraćanju prvoj riječi,"⁵³ zaključuje Maštrović te najavljuje budući nacionalni pravilnik. Nakon navedene rekonstrukcije razvoja pravilnika i komentara V. Maštrovića postaje jasnije da je knjižnica do 1943. koristila talijanska kataložna pravila koja je napisao Fumigalli-Biagi, i Vatikanska kataložna pravila, koja za anonimna djela redalicu nadzirane pristupnice određuju prema prvoj riječi u stvarnom naslovu. Tomu u prilog ide i činjenica da se nadzirane

⁴⁹ Bianchini, C., Guerrini, M. *Talijanska kataložna pravila i međunarodna tradicija*. U: *Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. : zbornik radova*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007, str. 131-149.

⁵⁰ Navedeno djelo nalazi se u knjižnici Državnog arhiva Zadar. S obzirom na to da je G. Praga u jednom vremenskom periodu bio ravnatelj Knjižnice i arhiva, postoji mogućnost kako se navedeno djelo koristilo u obradi rukopisne zbirke jer se u njemu navode upute i primjeri za obradu rukopisa. Petzholdt, G. *Manuale dell bibliotecario : tradotto sulla terza edizione tedesca con un' appendice originale*. Biagi, G., Fumagalli, G. (ur.). Milano : U. Hoepli, 1894, str. 86-89, tavola III-IV.

⁵¹ Bianchini, C., Guerrini, M. *Nav. dj.*, str. 3-4.

⁵² Galić, P. Prilog katalogiziranju pisama. *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR BiH* (Sarajevo). 1-2(1959), str. 16-29.

⁵³ Maštrović, V. *Nav. dj.*, str. 27-28.

pristupnice za anonimna djela u katalog Dalmatike, kojeg je utemeljio Praga 1933. također redaju po prvoj riječi stvarnog naslova.⁵⁴

O istovjetnom načinu bibliografskog nadzora građe u Znanstvenoj knjižnici Zadar i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici izvještava nas i E. Verona 1950. godine, te navodi kako se većina znanstvenih knjižnica NR Hrvatske služi gramatičkom metodom i sustav njihova rada više ili manje poklapa se s postupkom Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. To je metoda prve imenice koja se u literaturi često zove pruskom metodom, po najpoznatijem predstavniku, pruskim instrukcijama – *Instruktionen für die alphabetischen Kataloge der preussischen Bibliotheken* (Berlin, 1899).⁵⁵ Pruska pravila Znanstvena knjižnica Zadar upotrebljavala je otprilike od 1945. do 1970-ih godina, kada je prešla na pravila koja je napisala E. Verona *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* (dalje u tekstu PPIAK). Nacionalni pravilnik PPIAK redalice anonimnih publikacija određuje prema prvoj riječi stvarnog naslova. U PPIAK-u definicija rukopisa glasi: to je spis pisan rukom ili pisaćim strojem. Za određivanje odrednica rukopisnoj građi spominje se osobna ili stvarna odrednica u čl. 30.⁵⁶ Međutim, važno je naglasiti da Znanstvena knjižnica Zadar u periodu od 1945. do 1970. godine kada nije bilo nacionalnog pravilnika, a i nakon tog vremenskog perioda, nije rukopisnu građu obrađivala po pruskim pravilima, tj. po prvoj imenici, nego su se anonimni rukopisi nastavili obrađivati prema prvoj riječi stvarnog naslova ili prema imenu stvaratelja (autora) rukopisne ostavštine. Nakon 1970. godine i objavljivanja nacionalnog pravilnika vjerojatno su se za obradu rukopisne građe primjenjivale odredbe PPIAK-a pri izradi usvojenih nadziranih pristupnica korporativnih tijela ili anonimnih publikacija i u tom slučaju rukopisna građa obrađivana je prema knjižničarskim pravilima.

Valja istaknuti i doprinos njemačke zajednice istraživača koja je počela raditi na smjernicama za katalogiziranje rukopisa od 1960. godine, a 1973. godine Pododbor za katalogiziranje Njemačke istraživačke zajednice (Deutsche Forschungsgemeinschaft)

⁵⁴ M. Katić uspoređujući obradu rukopisa u Državnom arhivu Zadar, Znanstvenoj knjižnici u Zadru i Arheološkom muzeju u Zadru, ističe nepostojanje jedinstvenih pravila u obradi rukopisa. Pritom za Znanstvenu knjižnicu u Zadru navodi kako su rukopisi obrađeni „prema pravilima iz druge polovice 19. do sedamdesetih godina 20. stoljeća“, a za rukopise iz Državnog arhiva navodi „do 1943. godine, svu knjižničnu građu, pa i rukopise, prema Pruskim pravilima, upisao ih (op. a. knjižničar) u knjige inventara Knjižnice i izradio kataložne listiće koristeći se tadašnjim najnovijim priručnikom za knjižničare“. U bilješki autorica navodi Petzholdt, Giulio. *Manuale del bibliotecario*. 3. ed. Milano, 1894., (op.a. koji su objavljeni prije Pruskih instrukcija (1899.)). Moguće je da su rukopisi u DAZ-u do 1943. godine obrađivani prema pruskim pravilima, ali to je u kontradikciji kada dalje u tekstu autorica navodi kako su „rukopisi bili obrađeni na sličan način kao u Znanstvenoj knjižnici“, (op. a. u Znanstvenoj knjižnici Zadar do 1943. godine zasigurno nisu koristili pruske instrukcije za obradu rukopisne građe, nego austrijske instrukcije i talijansku kataložnu praksu). Katić, M. *Rukopisi u knjižnici : na primjerima iz Državnog arhiva u Zadru, Arheološkog muzeja u Splitu i Znanstvene knjižnice u Zadru*. U: 14. seminar *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, [Poreč, 17.-19. studenoga 2010.] : zbornik radova. Faletar Tanacković, S., Hasenay, D. (ur.). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011, str. 272-276.

⁵⁵ Verona, E. Anonimna djela u abecednim katalogima. U: *O katalogu : izbor iz radova*. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005, str. 57.

⁵⁶ *Isto*, str. 63-64, 387.

objavio je smjernice za katalogiziranje rukopisa koje sadržavaju upute za obradu srednjovjekovnih i novovjekovnih rukopisa, ali i smjernice za obradu i opis ostavština i autografa. Prema navedenim smjernicama, ostavštine treba oblikovati kao zatvorene fondove prema načelu provenijencije. M. Lučić smatra da je taj današnji način oblikovanja ostavština u Hrvatskoj – kao osobni arhivski fond.⁵⁷ U navedenim Smjernicama rukopisi srednjeg i novog vijeka kao i ostavština najprije idu pod ime stvaratelja (autora), a u nedostatku tog podatka pod naslov prema sadržaju, odnosno sumarnu oznaku sadržaja (primjerice rukopisna zbirka kanonskih propisa), a obrada se treba ravnati prema redosljedu signatura, što je istovjetno s matičnim katalogom zbirke rukopisa Znanstvene knjižnice Zadar, kao i preporuka za izradu zbirki rukopisa koje je izrađivao Galić i vidljivi su na Slici 2.⁵⁸ Prvu objavu Njemačkih smjernica za katalogiziranje u časopisu *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* iz 1963. prikazao je i komentirao knjižničar Nacionalne sveučilišne knjižnice Šime Jurić, koji je istaknuo važnost rukopisne građe u knjižnicama, potrebu njezine obrade i omogućavanja pristupa, kao i primjenu jedinstvenih pravila. Analizirajući cijeli broj navedenog časopisa iz 1963. godine, Jurić posebno ističe Smjernice u kojima su izneseni primjeri „kako se izrađuje kartoteka rukopisnih ostavština“.⁵⁹ S obzirom na navedeno, kao i suradnju knjižničara Jurića i Galića, pretpostavljamo kako se P. Galić pri uvođenju usvojene nadzirane pristupnice za korporativna tijela i obitelji sasvim sigurno služio i iskustvima njemačke kataložne prakse za obradu rukopisne građe.

Zbirka rukopisa Znanstvene knjižnice Zadar utemeljena je prema vrsti građe koju obuhvaća – rukopisi, kao što je zbirka pergamena određena prema nosaču – pergameni. Promatrana u cjelini zbirka rukopisa je rukopisna baština s obzirom

⁵⁷ Lučić, M. *Nav. dj.*, str. 73.

⁵⁸ Načelo provenijencije: gradivo nastalo djelovanjem jednog stvaratelja treba biti organizirano i čuva se u jednoj cjelini koja se naziva arhivski fond. Gradivo unutar fonda nastalo obavljanjem jedne djelatnosti stvaratelja je cjelina: serija, podserija, dosje. *Richtlinien Handschriftenkatalogisierung*. Deutsche Forschungsgemeinschaft. Unterausschuss für Handschriftenkatalogisierung. Bonn-Bad Godesberg : Deutsche Forschungsgemeinschaft, 1973. [Smjernice za katalogiziranje rukopisa]. Str. 1-11. Materijal dobiven za potrebe seminarskog rada od prof. J. Kolanović. Navodeno i u članku Kolanović, J. Spomen-muzeji književnika i književni arhivi. *Muzeologija* (Zagreb). 43/44 (2007), str. 9-25.

⁵⁹ Jurić, Š. Zur Katalogisierung Mittelalterlicher und Neuerer Handschriften. Hrsg. von C. Kötteiwesch. (Jurić, Š. Zur Katalogisierung Mittelalterlicher und Neuerer Handschriften. Hrsg. von C. Kötteiwesch. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie*. Frankfurt am Main. 1963. Sonderheft. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 10, 3-4(1964), str. 112-116. [Ocjene i prikazi]. Iz komentara navedenih u članku i godine objavljivanja prikaza, jasno je da je knjižničar Jurić vrlo rano bio upoznat s navedenim Smjernicama i mogućnošću da ih upotrijebi u svakodnevnom radu, te preporučiti kolegi Galiću u Zadru. Naime, knjižničar Jurić pomno je pratio i objavljivao osvrte i prikaze na kataloge rukopisa Knjižnica u Krakovu, Pragu, Parizu i knjižnice Britanskog muzeja. Razlozi su dvojaki: iz tih kataloga pratio je trag hrvatske rukopisne pisane baštine i pravila na koji način se rukopisna građa obrađivala u navedenim knjižnicama. Jurić, Š. Katalozi rukopisa dviju velikih slavenskih biblioteka. Ocjene i prikazi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 6, (1960), 1-2, 67-69; Jurić, Š. Katalog starijih datiranih latiničkih rukopisa koji se čuvaju u pariškim bibliotekama. Ocjene i prikazi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 11, (1965), str. 3-4, 172-180; Jurić, Šime. F.R. Goff. Incunabula in american libraries. Ocjene i prikazi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 11, (1965), str. 3-4, 176-178; Jurić, Šime. O. L. Kapsner. A Benedictine bibliography. Ocjene i prikazi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 11, (1965), str. 3-4, 178-180.

na povijesni kontekst i nije arhivski fond prema definiciji, iako i arhivi prikupljaju zbirke, pa tako mogu skupljati zbirku rukopisa prema kriteriju vrste građe različite srednjovjekovne i novovjekovne rukopise koji se ne mogu uklopiti u neku od postojećih cjelina arhiva.⁶⁰ Međutim, zbirka rukopisa Znanstvene knjižnice sadržava osobne i obiteljske arhivske fondove tj. rukopisne ostavštine i pisma, te u jako malom dijelu građu javnih ustanova, tj. kodekse koji su označeni kao korporativna tijela.

Zaključak

Analiza prvog Pravilnika Knjižnice i Austrijskih instrukcija upućuje na organizaciju poslovanja Knjižnice i njezin rad, te na utemeljenje zbirke rukopisa i obveze organizacije zbirke: inventar, signaturu, smještaj i vrstu kataloga. Od početka nije jasno koja kataložna pravila Knjižnica koristi za bibliografsku organizaciju zbirke rukopisa, s obzirom na to da ni jedan knjižničar u svojem radu ne navodi koja pravila su korištena. Knjižničari su katalogizirali metodom jedan naslov jedna kataložna jedinica, bez poštivanja načela cjeline, što je vidljivo iz signaturnih oznaka, koje su označavane isključivo metodom knjižničarstva i potpuno različite od načina signiranja arhivskog gradiva.⁶¹ Nakon provedene analize bibliografskih zapisa zbirke rukopisa, uočava se utjecaj talijanske i njemačke kataložne tradicije, s uvažavanjem specifičnosti koje obrada takve zbirke treba, podatak provenijencije, detaljnog sadržaja, obiteljskih odrednica. G. Praga i P. Galić zaslužni su za potpun opis fondova u kojima su povezali knjižničarske i arhivske standarde, a V. Brunelli za uspostavu osobnih fondova. Uvođenje načina obrade zbirke prema podatku provenijencije, redosljedu signatura, te uvođenje obiteljske odrednice i predmetne obrade, prema metodama za obradu zbirki rukopisa, ukazuje da su knjižničari Znanstvene knjižnice Zadar istovremeno bili u tijeku s evropskom knjižničarskom tradicijom svojeg vremena. Korištenjem obiju metoda knjižničari su osigurali identifikaciju, pronalaženje i pristupanje građi iz Zbirke rukopisa, a izostala je arhivistička metoda predstavljanja građe⁶² pri njezinu opisu. Analizirana Zbirka je rukopisna baština klasificirana i smještana po kriteriju vrste građe, obrađena navedenim metodama, u kojoj se uglavnom nalaze osobni i obiteljski arhivski fondovi.

S obzirom na to da su analizirani katalogi na listićima, valja ukazati na sadašnji trenutak organizacije bibliografskih informacija putem knjižničnih sustava i formata koji nam omogućavaju prikazivanje svih odnosa relevantnih za jedno djelo, kao i činjenica da obavijesna pomagala ne mogu ostati samo u tradicionalnoj formi, tj. katalogi na papiru, nego ih se mora prilagoditi novim potrebama korisnika. Tradicionalni katalog rukopisne zbirke treba ući u automatizirani katalog Znanstvene knjižnice, koji

⁶⁰ Lučić, M. *Nav. dj.*, str. 119, 121.

⁶¹ Lučić, M. *Nav. dj.*, str. 127-128.

⁶² Lučić, M. *Nav. dj.*, str. 129.

će korisnicima omogućiti napredna pretraživanja po raznim parametrima. Trenutak unosa podatka s tradicionalnog kataloga u automatizirani prilika je da se određene nedorečenosti poprave, da se određena građa rekatalogizira, a ponajviše da se gotovo pola rukopisa iz zbirke potpuno i detaljno katalogizira. Pri procesu bibliografske organizacije trebalo bi koristiti iskustva kolega koja su takvu vrstu građe obrađivali u arhivima i imaju iskustvo u obradi i klasifikaciji obiteljskih fondova,⁶³ kao i standarde kojima je to propisano ISAD (G) i ISAAR(CPF), na što upućuju autori M. Lučić⁶⁴ i J. Kolanović koji inzistira na suradnji te s arhivističkog gledišta zbirke rukopisa osoba naziva književnim arhivima.⁶⁵ Načelo provenijencije i cilj okupljanja građe jednog stvaratelja nisu postignuti sadašnjim načinom bibliografske organizacije zbirke rukopisa. Također korporativne odrednice trebaju biti posebno obilježene kako bismo dobili uvid u fondove određenih korporativnih tijela i ustanova. Stvarna odrednica, koja se dosta koristi u raspoređivanju rukopisa u fondu Knjižnice, ne bi trebala biti u velikoj upotrebi, jer je malo anonimnih rukopisa kojima se ne može utvrditi autor, stoga bi trebalo postupati po PPIAK-u za izradu nadzirane pristupnice za korporativne stvaratelje i stvarne odrednice, kao i pristupnice za ime obitelji ili korporativnog tijela koje se nalazi u naslovu djela, s ciljem stvaranja obiteljskih arhivskih fondova ili fondova javnih ustanova.

Kada bismo koristili iskustva koje imamo u dosadašnjoj katalogizaciju u formatu UNIMARC/*Authoriti* i UNIMARC *Manual: Bibliographic Format* koji daje mogućnost izrade hijerarhijskog zapisa, tada bismo imali otprilike sljedeću situaciju:

1. Zapis fonda iz kojeg potječe, primjerice Fond Pappafave – kao nakladnička cjelina
2. Zapis obiteljska odrednica, primjerice obitelj Pappafave – nadzirana pristupnica s podacima o obitelji – povezano sa Zapisom 1. i 3.
3. Zapis osobna odrednica, primjerice D. Pappafave – nadzirana pristupnica povezana s Zapisom 1. i 2.
4. Zapis za bibliografsku jedinicu – kataložni opis povezan s Zapisom 1. i 2. ili 3. Izraditi onoliko kataložnih zapisa koliko smo klasificirali dokumenta unutar neke zbirke rukopisa.

⁶³ Misli se na konzultaciju djela Lučić, M. *Osobni arhivski fondovi: arhivistički pogled na prikupljanje, obradbu i interpretaciju rukopisnih ostavština u baštinskim institucijama*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014.

⁶⁴ Lučić, M. *Nav. dj.*, str. 113-118.

⁶⁵ Zanimljiv je način na koje autor J. Kolanović prikazuje zbirku rukopisa Znanstvene knjižnice, arhivskom metodologijom klasificirajući ih u skupine prema sadržaju/temi koja se obrađuje i unutar toga abecednim redom. U tom popisu važno je primijetiti izdvajanje skupova tj. obiteljskih odrednica za rukopise određenih obitelji, što je nedostatak sadašnjeg načina obrade rukopisa prema knjižničarskim pravilima i standardima, za koje se nadamo da će se u budućnosti promijeniti. Kolanović, J. *Znanstvena knjižnica u Zadru. Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske. Sv. 1.* Kolanović, J., Pavliček, V. (ur.). Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006, str. 1106-1119.

Primjenom formata UNIMARC koji omogućuje hijerarhijsko povezivanje te knjižničarskih i arhivističkih standarda, korisnik bi mogao pretražiti po: nazivu fonda, obiteljskom imenu, osobnom imenu i naslovu svakog pojedinog dokumenta.

Ostaje nadati se da će u današnje vrijeme globalizacije, kao i nastojanja povezivanja srodnih institucija, knjižnica, arhiva i muzeja, uroditi zajedničkim transparentnim i jasnim pravilima i standardima kako na nacionalnoj, tako i na globalnoj razini. Na tom tragu su konceptualni modeli FRBR, FRAD i FRBRoo koji surađuju s arhivskom i muzejskom zajednicom. To se uviđa uvođenjem termina stvaratelj kao nadređenog termina za osobe, korporativna tijela i obitelji, a u prvi plan stavlja se intelektualna odgovornost za stvaranje djela. Analiza rukopisa ukazuje i na predmetnu obradu i postojanje predmetnog kataloga što bi svakako trebalo nastaviti u duhu novih konceptualnih modela, posebice FRASAD modela. O mogućnosti upotrebe jedinstvene metode pri opisu arhivskog i neknjižnog gradiva u arhivima i knjižnicama očituje se i M. Lučić te navodi kako arhivska metoda ide od cjeline fonda prema pojedinačnomu, kroz obavijesna pomagala, višerazinska i sukladna usvojenim normama.⁶⁶ Za knjižničarsku metodu možemo reći da je obrnuta od pojedinačnih djela, stvara zbirke ili fondove, također je višerazinska, ima obavijesna pomagala i sukladna usvojenim normama. Naizgled, te su dvije metode različite, ali i komplementarne, a novi konceptualni modeli (FRBR, FRAD, FRASAD) upravo teže tomu da stvore komplementarnost u prikazu, identifikaciji i dostupnosti opisa svih vrsta građe.⁶⁷

Zasluga svih knjižničara Znanstvene knjižnice Zadar je u tome da su zbirku rukopisa izdvojili i inventarizirali, a do određene granice i katalogizirali. Također, zbirka je kroz cijelo to povijesno razdoblje sačuvana, iako je zbog političkih promjena i putovala. Značenje rukopisne građe koja se čuva u Znanstvenoj knjižnici Zadar višestruko je. Ona je kulturna baština grada Zadra koja omogućava proučavanje povijesnih događanja. Značaj zbirke rukopisa u ovom radu očituje se i u segmentu povijesnog proučavanja utemeljenja i obrade, kao i potrebe surađivanja informacijskih znanosti pri donošenju pravila i normi za posebne vrste građe kao što je rukopisna.

Literatura

Bianchini, C., Guerrini, M. *Talijanska kataložna pravila i međunarodna tradicija*. U: *Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17.-18. studenoga 2005. : zbornik radova*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007, str. 131-149.
Biblioteca Comunale Paravia. *Statistiche mensili (1932-1939)*. [Znanstvena knjižnica Zadar, Ms 1000 (69098).]

⁶⁶ M. Lučić. *Nav. dj.*, str. 149

⁶⁷ Petrić, T. *Primjena modela bibliografske organizacije na hrvatski korpus neomeđene građe : doktorska disertacija*. Zagreb, 2014, str. 309-310.

- Brunelli, V. La Biblioteca Paravia. *Il Dalmata* (Zara). 37, 54 (1902, od 9. srpnja), str. 114.
- Brunelli, V. Manoscritti e stampe di Niccolo Tomaseo conservati nella Biblioteca „Paravia“ di Zara. *La rivista Dalmatica* (Roma). 3.,3(1902), str. 311-325.
- Galić, P. *Povijest zadarskih knjižnica*. Zagreb : Društvo bibliotekara Hrvatske, 1969.
- Galić, P. Prilog katalogiziranju pisama. *Bilten Društva bibliotekara Bosne i Hercegovine i Narodne biblioteke NR BiH* (Sarajevo). 1-2(1959), str. 16-29.
- Galić, P. Uz završetak obrade zbirke rukopisa Naučne biblioteke. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb) 27, 1-4(1983-1984), str. 134-135.
- Grabovac, J. *Zadar u vrijeme druge austrijske vlasti*. U: *Zadar : geografija, ekonomija, saobraćaj, povijest, kultura : zbornik*. Ravlić, J. (ur.). Zagreb : Matica hrvatska, 1964, str. 207-248.
- Galić, Pavao. U: *Hrvatska enciklopedija*. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21081>. (22.8.2014.).
- Hrvatski biografski leksikon. 2. Bj-C*. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1989.
- Hrvatski biografski leksikon. 4: E-Gm*. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998.
- ISAAR(CPF) : Međunarodna norma arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji*. Međunarodno arhivsko vijeće. 2. izd. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2006.
- ISAD(G) : opća međunarodna norma za opis arhivskoga gradiva*. Međunarodno arhivsko vijeće. 2. izd. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2001.
- Jurić, Š. Katalog starijih datiranih latiničkih rukopisa koji se čuvaju u pariškim bibliotekama. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 11, 3-4(1965), str. 172-176. [Ocjene i prikazi].
- Jurić, Š. Katalozi rukopisa dviju velikih slavenskih biblioteka. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 6, 1-2(1960), str. 67-69. [Ocjene i prikazi].
- Jurić, Š. F.R. Goff. Incunabula in American libraries; O. L. Kapsner. A Benedictine bibliography. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 11, 3-4(1965), str 176-180. [Ocjene i prikazi].
- Jurić, Š. Zur Katalogisierung Mittelalterlicher und Neuerer Handschriften. Hrsg. von C. Kötteiwesch. Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. Frankfurt am Main. 1963. Sonderheft. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 10, 3-4(1964), str. 112-116. [Ocjene i prikazi].
- Jurišić, Š. *Glasoviti Zadrani i osobe iz zadarske prošlosti*. Split : Logos, 2009.
- Katić, M. Knjižnica Državnog arhiva u Zadru : od namjesničke do specijalne arhivske knjižnice. *Arhivski vjesnik* (Zagreb) 53(2010), str. 111-136.
- Katić, M. *Rukopisi u knjižnici : na primjerima iz Državnog arhiva u Zadru, Arheološkog muzeja u Splitu i Znanstvene knjižnice u Zadru*. U: *14. seminar Arhivi, knjižnice,*

muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, [Poreč, 17.-19. studenoga 2010.] : zbornik radova. Faletar Tanacković, S., Hasenay, D. (ur.). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011, str. 272-276.

Kolanović, J. Spomen-muzeji književnika i književni arhivi. *Muzeologija* (Zagreb). 43/44 (2007), str. 9-25.

Kolanović, J. Vrednovanje arhivskog gradiva u teoriji i praksi. *Arhivski vjesnik* (Zagreb). 38(1995), str. 7-22.

Kolanović, J. *Znanstvena knjižnica u Zadru*. U: *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*. Kolanović, J., Pavliček, V. (ur.). Sv. 1. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2006, str. 1106-1119.

Kodrič-Dačić, E. *Uvajanje strokovnih standardov v sistem javnih knjižnic : avstrijske javne licejske in univerzitetne knjižnice v prvi polovici devetnajstega stoletja*. URL: www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FL6TC75.pdf, str. 57-79. (26.08.2014.)

Kosić, I. *Priručna zbirka za kataložnu obradu stare i rijetke tiskane građe u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci*. U: *Seminar Standardiziranje kataložne obrade stare i rijetke tiskane građe, Zagreb, 10. – 11. prosinca 1992*. Katić, T. (ur.). Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1993, str. 89-105.

Kuić, I. Reforma školstva u vrijeme Druge austrijske uprave u Dalmaciji i knjižnice pučkih škola. *Libellarium* (Zadar). 1,2(2008), str. 243-262.

Lučić, M. *Osobni arhivski fondovi : arhivistički pogled na prikupljanje, obradbu i interpretaciju rukopisnih ostavština u baštinskim institucijama*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2014.

Maštrović, Lj. *Povijesni pregled školstva u Zadru*. U: *Zadar : geografija, ekonomija, saobraćaj, povijest, kultura : zbornik*. Ravlić, J. (ur.). Zagreb : Matica hrvatska, 1964, str. 487-526.

Maštrović, V. *Stoljeće djelovanja Naučne biblioteke u Zadru (1855-1955)*. Zadar : Naučna biblioteka, 1956.

Molnar, B. *Obrada i opis arhivskog gradiva obiteljskih i osobnih fondova*. URL: <http://www.had-info.hr/rad-drustva/izlaganja/83-obrada-i-opis-arhivskoga-gradiva>. (27.09.2010.).

Petrić, T. *Primjena modela bibliografske organizacije na hrvatski korpus neomeđene građe : doktorska disertacija*. Zagreb, 2014.

Petrić, T. *Zadarske novine Giornale di Dalmazia i Glas dobrovoljca (1941. -1943.)*. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* (Zadar). 53(2011), str. 281-311.

Petzholdt, G. *Manuale dell bibliotecario : tradotto sulla terza edizione tedesca con un'appendice originale*. Biagi, G., Fumagalli, G. (ur.). Milano : U. Hoepli, 1894.

Praga, P. *La Biblioteca Comunale «Paravia» di Zara*. Zara : Tipografia «San Marco» di G. Manni, 1937.

Praga, G. *La Biblioteca Paravia : il materiale bibliografico*. San Marco 14. prosinca 1937.

Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske. Sv. 1. Kolanović, J., Pavliček, V. (ur.). Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2006.

Regolametto per la Biblioteca Comunale Paravia. 18. novembre 1856. [rukopis u Znanstvenoj knjižnici Zadar Ms 875(55553)].

Regolametto della Comunale biblioteca Paravia approvato dal consiglio comunale nella seduta del 10 Marzo 1894. Zara : Tipografico di S. Artale, 1894.

Sečić, D. Nabava knjiga i izgradnja fondova javnih knjižnica u Zagrebu u 19. stoljeću. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 54, 3(2011), str. 1-20.

Sečić, D. Ravnatelj knjižnica prethodnica i današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: prilog u povodu obilježavanja njezine 400. godišnjice. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* (Zagreb). 50, 3(2007), str. 1-15.

Richtlinien Handschriftenkatalogisierung. Deutsche Forschungsgemeinschaft. Unterausschuss für Handschriftenkatalogisierung. Bonn-Bad Godesberg : Deutsche Forschungsgemeinschaft, 1973. [Smjernice za katalogiziranje rukopisa].

Stipčević, A. O knjižnici zadrana Ivana de Ciprianisa (XVI.st.). *Grada i prilozima za povijest Dalmacije* (Split). 12(1966), str. 293-300.

Verona, E. *Anonimna djela u abecednim katalogima.* U: *O katalogu : izbor iz radova.* Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005, str. 27-59.

Verona, E. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. 1. Odrednice i redalice.* Pretisak. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

Summary

THE MANUSCRIPT COLLECTION OF THE RESEARCH LIBRARY ZADAR: MANUSCRIPT HERITAGE OR ARCHIVAL FOND?

The work of the Research Library Zadar has survived through different political systems, Austro-Hungarian and Italian authorities, the period of socialism and today's democratic form of government, as well as the suffering of the two Wars, World War II and the Homeland War. Through the political background and the changes taking place in the city of Zadar, the founding of the Scientific Library Zadar is presented, and the first library Rules, according to which the organized professional and administrative work of the Library is conducted, as well as the establishment of a collection of manuscripts, is analyzed. In the context of historical and political turmoil, author of the paper raises the question of the survival of the collection of manuscripts, and rules under which the collection is established and processed. The rules and standards are at the European level, but the question remains which rules and traditions were followed by the Scientific Library Zadar through its historical development?

The author analyzes the organization of the collection of manuscripts relating to the accommodation and signature, inventory, catalog types and levels of bibliographic

description. Through the observation of bibliographic records, accurately monitored accession of individual manuscripts and by comparing the methods of individual manuals for cataloging and archival practice, the author provides a historical context of bibliographic organization manuscripts for the Research Library, its development, and changes that have been adopted by librarians. By analyzing the library Rules, Austrian instructions, and Italian cataloging traditions, author suggests unity and wider European context in the application of rules for processing manuscripts. In this wider context, there is a tradition in Zadar, and author's descriptions of methods used in handling the collection of manuscripts show that. Referring to the results of the analysis there is a clear connection of library rules and methods with archival rules and methods; the author refers to the linking of institutions, methods and manual processing of the collections of manuscripts and archival documents.

Keywords: *collection of manuscripts, Research Library Zadar, Instruction fuer die k.k. Universitats-und Studienbibliotheken, Regolamento per la Biblioteca Comunale Paravia, archival documents*

Translated by Marija Marošević